

Andrzej F. Dziuba

"Fenomenologia Edmunda Husserla,
Aleksandra Pfaendera, Maxa
Schelera", Jan Krokos, Warszawa
1991 : [recenzja]

Collectanea Theologica 63/1, 199-201

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

zentowana książka była jakąś pomocą w poszukiwaniach siebie i swego miejsca w społecznej odpowiedzialności za dziś i jutro siebie samego, innych i wszystkiego, co nas otacza.

ks. Andrzej F. Dziuba, Warszawa

Ks. Jan KROKOS, *Fenomenologia Edmunda Husserla, Aleksandra Pfaendera, Maxa Schelera*, Katolicka Agencja Wydawnicza „MAG”, Warszawa 1991, s. 273.

O znaczeniu filozofii dla teologii nie trzeba przekonywać. Nie trzeba też udowadniać, iż fenomenologia zagościła w polskiej teologii, zwłaszcza moralnej. Dwie prace habilitacyjne: ks. Karola Wojtyły, *Ocena możliwości zbudowania etyki chrześcijańskiej przy założeniach systemu M. Schelera* (Lublin 1959) i ks. Pawła Góralczyka SAC, *Możliwość uwzględnienia założeń systemowych etyki Dietricha von Hildebranda w teologii moralnej* (Poznań 1989) o tym dobitnie świadczą. Taki stan rzeczy uzasadnia zaprezentowanie w periodyku teologicznym książki ks. Jana Krokosa, *Fenomenologia Edmunda Husserla, Aleksandra Pfaendera, Maxa Schelera*.

Ks. Krokos podjął się przedstawienia koncepcji fenomenologii jako określonej dyscypliny filozoficznej oraz dania odpowiedzi na pytanie, czy w szkole Edmunda Husserla funkcjonuje jedna, czy też wiele koncepcji fenomenologii. Dla nas istotniejszy jest pierwszy cel pracy. Dążąc do jego osiągnięcia, autor porządkuje bowiem liczne, rozsiane po wielu publikacjach, deklaracje metodologiczne fenomenologów i rekonstruuje koncepcje fenomenologii. Tym samym praca ta, będąc metodologicznym wprowadzeniem do fenomenologii, jest użytecznym narzędziem dla teologa, czerpiącego z dorobku tego nurtu filozoficznego.

Co zatem znajduje się w recenzowanej tu pracy?

Po spisie treści (s. 5—7) następuje interesujący wstęp, który zawiera nie tylko formalne uwagi metodologiczne, lecz także historię terminu „fenomenologia” (s. 8—17), chyba najobszerniej przedstawioną w polskiej literaturze.

Trzy kolejne rozdziały poświęcone zostały trzem twórcom fenomenologii. *Edmunda Husserla koncepcja fenomenologii* to tytuł rozdziału pierwszego (s. 18—67). Autor ukazuje w nim najpierw dwie idee, podstawowe dla koncepcji fenomenologii Husserla, a mianowicie: idee filozofii pierwszej i nauki ściślej. Następnie podejmuje zagadnienie naoczności i oczywistości i związany z nim problem punktu wyjścia. Mówiąc o fenomenologii jako nauce o istocie transcendentally zredukowanych fenomenów, próbuje określić przedmiot fenomenologii. Wyjaśnia przy tym, czym według Husserla jest fenomen, istota i czysta świadomość. W kolejnym paragrafie pierwszego rozdziału jest mowa o postulowanych przez Husserla metodach fenomenologii: oglądzie i opisie tego, co i jak dane, ideacji prowadzącej do oglądu ejdetycznego i analizie istotnościowej, redukcji transcendentally i metodzie rozważań konstytutywnych. Problem relacji fenomenologii do innych dyscyplin naukowych: do filozofii, innych nauk ejdetycznych oraz do nauk o faktach kończy rozdział poświęcony Husserlowskiej koncepcji fenomenologii.

Rozdział drugi (s. 68—114) ukazuje koncepcję fenomenologii w ujęciu Aleksandra Pfaendera. Dla niej podstawowe znaczenie mają dwa pojęcia: nauki i filozofii. Ich eksplikacji oraz klasyfikacji filozofii poświęcony jest pierwszy paragraf. W drugim autor wychodząc od Pfaendera krytyki psychofizycznej teorii spostrzeżenia i filozofii immanencji, przedstawia ideę fenomenologii jako podstawowej nauki filozoficznej. Następnie podejmuje problem punktu wyjścia fenomenologii, a dalej — jej przedmiotu i metod. Idąc za deklaracjami tego fenomenologa i próbując bliżej określić przedmiot fenomenologii w koncepcji Pfaenderowskiej, ks. Krokos rozważa świadomość przedmiotu, to,

co dane we własnej osobie, oraz istotę fenomenów. Wśród metod fenomenologicznych wymienia zaś wyjaśnienie sensu, radykalną epochę, analizę fenomenologiczną, uchwytywanie i badanie istot oraz opis.

Rozdział trzeci o Schelera koncepcji fenomenologii (s. 115—171) rozpoczyna wyróżnienie trzech znaczeń terminu „fenomenologia”, występujących w pismach tego fenomenologa. Następnie autor przedstawia jego rozumienie światopoglądu, nauki i filozofii — pojęć, które są istotne dla jego koncepcji fenomenologii. Zagadnienie punktu wyjścia filozofii fenomenologicznej, a w nim także zagadnienia naoczności i oczywistości, to temat kolejnego paragrafu. Po nim przedmiotem analizy jest przedmiot filozofii fenomenologicznej, a więc fenomen jako zawartość bezpośredniej naoczności, fenomen jako fakt aprioryczny i istota. Wśród metod filozofii fenomenologicznej na pierwszym miejscu jest omawiana metoda noologiczna, zaproponowana przez Schelera w jego pracy habilitacyjnej *Die transzendentale und die psychologische Methode*, w dziele, dzięki któremu może on być nazwany twórcą fenomenologii. Następnie mowa jest o metodzie oglądu istoty i redukcji fenomenologicznej. Ostatni, szósty paragraf tego rozdziału analizuje relację filozofii fenomenologicznej do innych dyscyplin filozoficznych.

W rozdziale czwartym, zatytułowanym: *Jedna czy wiele koncepcji fenomenologii* (s. 172—248), ks. Krokos podejmuje ten właśnie problem. Podstawę dla tych rozważań stanowią przedstawione w trzech pierwszych rozdziałach stanowiska Husserla, Pfaendera i Schelera odnośnie do koncepcji fenomenologii, uzupełnione wypowiedziami ich ważniejszych uczniów i współpracowników (Reinacha, Hildebranda, Conrad-Martius, Heringa, Ingardena, Stein, Finka i Landgrebego). Układ tego rozdziału wskazuje, iż w wyniku przeprowadzonych analiz autor dokonał korekty schematu prezentowania koncepcji fenomenologii. Na początku jest co prawda mowa o idei filozofii wzgl. filozofii pierwszej jako idei podstawowej, wyznaczającej koncepcję fenomenologii, oraz o poznaniu naocznym i oczywistym jako jej punkcie wyjścia, lecz w dalszych częściach rozdziału nie znajdujemy już dwóch osobnych części, poświęconych kolejno przedmiotowi i metodom fenomenologii. Gdy autor mówi o fenomenie jako przedmiocie oglądu i opisu tego, co i jak dane, wzięciu w nawias realności i polu czystej świadomości, poznaniu ejdetycznym i istocie jako jego przedmiocie oraz o metodzie badań konstytutywnych, to przyporządkowuje sobie określony przedmiot i właściwą dla tego przedmiotu metodę. Sygnalizując to, zatrzymajmy się jeszcze nad wynikami, do których doszedł ks. Krokos.

I tak w zakończeniu czytamy, że w szkole Husserla funkcjonuje zasadniczo jedna koncepcja fenomenologii jako określonej dyscypliny wiedzy. Podstawową ideą, która poszczególne momenty koncepcji fenomenologii scala w jedno, jest idea filozofii pierwszej wzgl. filozofii. Jej punktem wyjścia w porządku uzasadniania jest poznanie naoczne i oczywiste. Zakres pola badań fenomenologicznych obejmuje sam strumień świadomości, jej podmiot oraz przedmiot, czyli wszystko to, co może być przedmiotem wszelkiego możliwego poznania. Przedmiot ten można bliżej określić trzema terminami: fenomen, istota i czysta świadomość. Spośród metod fenomenologicznych podstawowe znaczenie ma ogląd. Opis ma zdać sprawę z tego, co i jak jest dane w oglądzie. Wśród metod przyporządkowanych badaniom istot wyróżnia się dwie metody par excellence ejdetyczne: ideację prowadzącą do oglądu ejdetycznego i ogląd ejdetyczny oraz analizę istotnościową. Zarówno w fenomenologii ontologicznej, jak i transcendentalnej występuje powstrzymanie się od stwierdzenia (realnego) istnienia bądź nieistnienia świata czy to jako całości, czy jego poszczególnych przedmiotów (epoche). Redukcja transcendentalna zaś, motywowana chęcią dotarcia do tego, co absolutnie dane, jest przyporządkowana problematyce konstytutywnej. Wraz z oglądem wzgl. oglądem ejdetycznym tego, co i jak dane, oraz opisem tworzy metodę badań konstytutywnych.

Jak z powyższego widać, rozprawa ks. Krokosa stanowi interesującą próbę przybliżenia koncepcji fenomenologii. Wśród licznych prac na temat fenomenologii ta wyróżnia się próbą uchwycenia podstawowego zagadnienia metodologicznego dla tej dyscypliny filozoficznej. Szeroki zakres wziętych pod uwagę źródeł pozwala żywić nadzieję, iż otrzymujemy do rąk rzetelne studium problemu. Obfite przypisy zamieszczone po poszczególnych rozdziałach są niejednokrotnie uzupełnieniami i wyjaśnieniami właściwej narracji. Dobrze, że autor tłumacząc teksty niemieckie podaje w nawiasie ich oryginalne brzmienie, co jest pomocne w korzystaniu z tego opracowania przy samodzielnym studiowaniu tekstów fenomenologicznych.

Pozostaje jednak pytanie, czy autor poprawnie odczytał i rozeznał myśl analizowanych wypowiedzi. Wydaje się, że wystarczająco uzasadnił swe przemyślenia i kierunki analiz. Wydaje się też, że dzięki tej pracy koncepcja fenomenologii staje się bardziej zrozumiała dla czytelnika, który spotyka się z fenomenologią, a nie jest filozofem. Stąd warto polecić ją teologom.

ks. Andrzej F. Dziuba, Warszawa

Joseph A. FITZMYER S. J., *An Introductory Bibliography for the Study of Scripture*, Subsidia Biblica 3, wyd. 3 zmienione i rozszerzone, Pontificio Istituto Biblico, Roma 1990, s. 217.

Książka ta jest kolejną wersją adnotowanej podstawowej bibliografii do studiów biblijnych, której poprzednie wydania ukazały się w 1961 i 1981. Dobrze znana biblistom i renomowana, doczekała się nowego wydania, istotnie — o ok. 200 pozycji — poszerzonego względem poprzedniego (z 555 pozycji do 706, przy czym część pozycji z wydania dawniejszego w obecnym opuszczono). Odzwierciedla to znaczną ilość ważnych publikacji przybyłych w ciągu dziesięciolecia. Najpełniej uwzględniono prace w języku angielskim, choć zamiarem autora było objęcie także literatury niemieckiej i francuskiej. Inne języki występują sporadycznie.

Bibliografia dzieli się tematycznie: bibliografie, periodyki, serie, introdukcje do tekstu, tekst biblijny, przekłady starożytne, przekłady nowożytne, słowniki, gramatyki (uwzględniono pozabiblijne języki semickie), konkordancje, encyklopedie, introdukcje, komentarze, teologie biblijne, archeologia, geografica, historia, literatura międzytestamentalna, apokryfy NT, gnostycyzm, judaizm rabiniczny, kultura grecka i rzymska, hermeneutyka, różne (tu teksty ze starożytnego Wschodu, instytucje ST, egzegeza patrystyczna). Rozdziały dzielą się jeszcze na liczne podpunkty.

Wszystkie prawie pozycje opatrzone zwięzłym komentarzem liczącym od kilku do ok. 30 wierszy druku, a opisującym zwykle układ i koncepcję książki, z paroma słowami oceny na końcu, gdzie często autor wytyka braki. Podano bibliografię obszerniejszych recenzji danej pozycji w periodykach naukowych. Pozycje najważniejsze oznaczono gwiazdkami (jedną lub dwiema).

Byłoby interesujące zobaczyć, jakie książki z lat osiemdziesiątych otrzymały dwie gwiazdki: co w tych latach ukazało się absolutnie podstawowego, wedle oceny biblisty tak wybitnego jak Joseph Fitzmyer? Są to — pomijając wydawnictwa ciągłe, nowe tomy czy wydania — K. i B. Aland, *Der Text des Neuen Testaments: Einführung in die wissenschaftlichen Ausgaben sowie in Theorie und Praxis der modernen Textkritik*, Stuttgart 1982 (po ang. Leiden 1987); J. H. Charlesworth (wyd.), *The Old Testament Pseudepigrapha*, t. 1—2, Garden City 1983—85; H. F. D. Sparks (wyd.), *The Apocryphal Old Testament*, Oxford 1984; do tego jeszcze nie dotykająca wprost Biblii *The Cambridge History of Classical Literature* (cz. I, *Greek Literature*, 1985; cz. II, *Latin Literature*, 1982). Jest to dość niewiele w porównaniu z „dwugwiazdkowymi” pozycjami wydanymi lub zaczętymi w la-